

Albert de Quintana i Palafrugell

Xavier Xargay

L'any 1999 els Quaderns de Palafrugell varen publicar el volum *Escriptors a Palafrugell*. (1) A la quarta part del llibre es parlava d'Albert de Quintana i Combis i de la seva relació amb Palafrugell. Hi podem llegir: «Fill de Torroella, amb adreça a la Bisbal, on rebia *Lo Gay Saber*, defensor dels interessos de la indústria tapera de tot l'Empordà, era la persona adequada per facilitar el transvasament d'idees, propostes, ideals de la Renaixença, originaris de Barcelona. Pensem que qualsevol moviment cultural, polític o econòmic mai podem circumscriure'l exclusivament a un sol poble; ja ho hem dit abans, cal veure la Renaixença al Baix Empordà com un tot unitari. En aquest sentit, Albert de Quintana va ser un dels pioners, no tan sols per la seva edat (era dels més grans dels escriptors gironins: dos anys més gran que Damas Calvet, nou més gran que Anicet de Pagès i de Puig, divuit que Pella i Forgas i Artur Vinardell...), sinó per haver estat un activista important en els primers anys de la Renaixença: fou dels primers a seguir l'exemple de Rubió i Ors, usant el pseudònim de Lo Cantor del Ter. Quan tenia 22 anys (1856), Víctor Balaguer li va publicar a *El Conciller* el poema "Maria, pobra mare", premiat en un certamen mataroní i recollit a *Los trovadors nous*. Balaguer, el 1859, també li va seleccionar vuit poemes a *Los trovadors moderns*». (2)

Possiblement en el llibre no s'hauria parlat d'Albert de Quintana si la revista modernista *Emporium* no li hagués publicat el poema «Al Castell del Montgrí». (3) La pregunta implícita que allà no s'acabava de formular és la que motiva aquest article: ¿què caram fa un poema d'un autor de la Renaixença, no especialment famós pels seus poemes i ja estèticament superat, en una revista modernista, moderna i jove? De fet, en els tretze números que tingué la revista, de textos d'autors comarcalment reconeguts de la Renaixença només hi trobem el poema de Quintana i dos poemes de circumstàncies del bisbalenc Artur Vinardell Roig, a més d'un poema de Mistral. Res més; cap esment de Verdaguer, Rubió i Ors, Milà i Fontanals, Marian Aguiló, Teodor Llorente o Víctor Balaguer. També s'hi dediquen unes pàgines –a contracor perquè no era del

seu gust, però se li reconeixia la tasca en el catalanisme– a Emili Vilanova, amb motiu de la seva mort. Sí que hi apareixen, en canvi, Bertrana, Zanné, Alomar, Ruyra, Zola... A més, tal i com es diu al llibre, la Renaixença, a Palafrugell, ni parada ni fonda; és lògic, doncs, que el nostre autor no el trobem col·laborant en cap del diaris palafrugellencs de la seva època, i n'hi havia un grapat. Les seves col·laboracions a la *Revista de Girona* són també molt migrades. Això fa que insistim en la pregunta: què caram hi pinta un poema d'Albert de Quintana a *Emporium*? Proposem, doncs, algunes teories.

Raons econòmiques

Tot i l'apunt següent de Jaume Vicens Vives, la indústria surera no ha estat vista tradicionalment com un dels motors que han fet progressar de manera efectiva el país: «Cap indústria de les esmentades –àdhuc la tèxtil– no té per a nosaltres l'interès de la tapera. I

La sala d'estar a la planta baixa del xalet.
Cal destacar que no hi havia portes
entre les dependències.

això perquè palesa el grau d'iniciativa i d'empenta dels industrials i la capacitació tècnica dels obrers tractant-se d'una indústria que tractava amb materials de primera mà, indígena. [...] Les contrades del Baix Empordà afegiren a llur desperta tradició marinera una evolucionada destresa artesana, perquè el fonament de tota indústria era l'home, exactament la seva habilitat manual per escairar, tallar i triar el tap. Durant l'edat d'or dels tapers, que Medir situa entre 1880 i 1900, el treballador d'aquesta indústria, encara no dominada per la màquina, fou l'exponent de l'alta qualitat espiritual, tècnica, social i cultural de l'obrer català de tostemps. però no ens deixéssim pas enganyar per aquest costat de la medalla. A l'altre, hi trobem l'individualisme en la conducció dels afers, l'escassa inventiva tècnica, l'espargiment dels esforços col·lectius». (4)

Albert de Quintana va defensar de manera sistemàtica i conscient els interessos surers a Madrid, que eren, de fet, els interessos de la circumscripció que ell representava. Participava, com a diputat a Madrid, en «les lluites per reclamar aranzels per al suro en brut o semielaborat», en d'altres discussions sobre la política del govern o en «la polèmica entre proteccionisme i lliure canvi». (5) No tenim gaire clar si defensava més els interessos dels productors o els dels fabricants. En aquest sentit, no és estrany trobar el seu nom en les notícies referides al món del suro, a les seves necessitats i a les seves reclamacions, perquè si alguna cosa tenen en comú pràcticament tots els periòdics publicats a Palafrugell des de 1882 fins al 1930, data d'aparició del diari polític –i exclusivament polític– *Ara*, és que tant els mecenes com els col·laboradors com els temes de fons es relacionen amb la indústria del suro. La sensació que es pot treure llegint les publicacions periòdiques en què per raons cronològiques podia haver col·laborat, sobretot *El Palafrugellense* i *El Distrito*, és que Albert de Quintana s'ho mirava de lluny, sens dubte amb interès, però amb el posat del patriarca bíblic que ha conegut de primera mà l'autor dels manaments i contempla com la seva tribu va fent camí, sense que li afectin la seva gana, els seus patiments, les seves esperances. Insistim-hi: ni un sol article seu en diaris que sí en publicaven de Verdaguer, Balaguer, Artur Vinardell, Damas Calvet, Dalmau Carles, Torroella i Plaja, Eusebi Corominas o Bordas i Estragués. No participà tampoc en el jurat del Primer Certamen Literario de Palafrugell, que se celebrà durant la Festa de Santa Margarida de 1894; era un certamen organitzat per *El Distrito*. A la convocatòria hi llegim que un dels premis extraordinaris era: «un objeto de arte, ofrecido por Don Alberto Quintana, a la mejor poesía catalana para ser puesta en música para coro a voces solas, titulada: *La cançó del taper*». (6) Va guanyar el premi l'obra titulada *Visca la indústria dels nostres avis*; l'accèssit fou per a *Visca el fill de Catalunya, lo taper honrat*. Amb només aquests dos títols, i també amb la majoria dels concedits en aquells Jocs Florals, és clar que la relació entre cultura i món surer era molt profunda.

Un excel·lent retrat pintat a l'oli de Rosa Barris. És propietat de Maria Isabel Monegal i Vergés.

Aquesta podria ser, doncs, una primera raó per la qual la revista modernista *Emporium* publicà l'únic poema d'Albert de Quintana aparegut en una publicació palafrugellenca: el suro els unia.

Raons polítiques

Però també els unia la política, si més no el catalanisme. Com a actor de repartiment, Albert de Quintana devia viure amb certa preocupació l'evolució política dels darrers anys en què va estar actiu, que van ser uns anys fructífers, riquíssims en matisos, avenços, pors, canvis: uns anys que van anar d'un catalanisme de poesia i barretina, de pàtria i taper honrat, a un catalanisme polític, que tenia al darrere les Bases de Manresa i la figura puixant de Prat de la Riba. Albert de Quintana va pertànyer, conscientment, al primer grup, tot i que tenia camins oberts per accedir al segon.

En un llibre recent, precisió i precís, exhaustiu, August Rafanell explica de quina manera els actors de la Renaixença s'acostaren al felibritge de Mistral i de quina manera se n'allunyaren. (7) I en aquest acostament inicial hi va tenir un paper rellevant Albert de Quintana, que es mantingué fidel a Mistral quan aquest ja havia estat abandonat per la seva ànima bessona inicial, Víctor Balaguer, el qual fou precisament qui donà a conèixer Albert de Quintana en la república de les lletres catalanes el 1856 i hi va insistir el 1859. Aquest any fou el de la restauració dels Jocs Florals, i Albert de Quintana hi va guanyar un accèssit a la Flor Natural; a l'edició de 1860 va obtenir un altre accèssit a l'Englantina, i va acabar guanyant aquest premi el 1870. Va ser mantenidor dels Jocs Florals el 1873, i en fou president el 1874. Aquell mateix any actuà com a membre de la delegació catalana que va anar a Avinyó, on

l'escolliren vocal de la nova Acadèmia del felibritge. La seva relació amb el moviment occità ja venia d'anys abans: havia estat present, entre Balaguer i Mistral, en la trobada d'escriptors catalans i provençals celebrada a Montserrat el 1868; aquest mateix any havia publicat a la *Revue de Langues Romanes* «L'arpa morta» i «Al Castell del Montgrí», i hi continuà publicant fins al 1876, data, segons Jorba, del seu darrer poema, «La cançó llatina». El 1875, Quintana va oferir a la Societat de Llengües Romanes de Montpeller una copa d'argent per atorgar-la al millor cant llatí.

Mentre Balaguer s'allunyava dels plantejaments de Mistral per insistir en la politització del catalanisme, Quintana es va acabar convertint en un dels pocs homes de confiança que li quedaven a Mistral al Principat, tal i com mostren diverses cartes esmentades per Rafanell. Aquest procés a França es manifestà amb l'allunyament entre Mistral i el que podia haver estat el seu hereu, Carloun Maurras, que predicava, ja el 1888, la necessitat de la politització del moviment. El 1892, mesos abans de la redacció de les Bases de Manresa, es produí la Declaració dels Felibres Federalistes, que proposaven la descentralització política i l'oficialitat de l'idioma. Aquesta declaració va rebre ràpidament l'adhesió del catalanisme, davant la indiferència i/o el rebuig de Mistral. Aplicant-ho a Catalunya, tindriem l'adhesió de Balaguer i la indiferència de Quintana. La conseqüència de la ruptura a Occitània va ser la creació, per part de Charles Maurras, d'Action Française. Segons Rafanell, «Maurras havia acabat anant fins allà on Mistral hauria volgut anar, si la por no l'hagués retingut. La por o el provincianisme, que aquí ve a ser el mateix». (8) La influència de Maurras i el seu partit fou decisiva, tant per a Prat de la Riba com per a la Lliga, i per a Catalunya, és clar. El mateix Rafanell mostra les semblances entre els dos líders. (9) I aquesta influència també arribà a Palafrugell: així va néixer la publicació *Baix Empordà*, incentivada pel més important industrial surer del moment, Joan Miquel i Avel·lí, i pel seu home de confiança, Joan Linares Delhom, que havia estat responsable poc abans de la revista *Emporium*, on es publicà el poema de Quintana. Els imitadors de Maurras, doncs, van ser els responsables de la publicació de l'únic poema del darrer poeta fidel a Mistral.

Com en el cas de les raons econòmiques, també ara tenim la sensació que Albert de Quintana jugava la lliga de la Champions i des d'allà es mirava amb respecte, interès i certa distància els partits de la lliga estatal.

Raons familiars i oportunistes

El desembre de 1904, Mistral va rebre el premi Nobel de Literatura; un premi que havia d'arribar també a la literatura catalana de la mà de Guimerà; en el seu lloc el va recollir Echegaray. Aquesta negociació va ser polèmica a casa nostra; la revista *Emporium* es va

manifestar contra la decisió de l'Acadèmia Sueca; òbviament contra el Nobel a l'escriptor castellà, no a l'occità. Però, al costat de les reclamacions, publicaren el poema d'Albert de Quintana, el setembre de 1905, en el quart número: era la manera de fer-se seu, a través d'un acòlit, el premi del mestre occità.

També és cert que nou mesos i quatre números editats és prou distància per posar en qüestió l'oportunisme d'una revista que es mostrava prou bel·ligerant amb els vells autors i les velles propostes. Per tant, no hem de descartar en absolut la importància que devia tenir en la publicació del poema –i el reconeixement que això implicava– la relació de parentiu entre Quintana i el mecenes de la revista, Joan Vergés i Barris.

Pere Collell i Andreu Farràs han escrit un llibre amè, documentat, un assaig polític empeltat de crònica rosa: *L'oasi català. Un recorregut per les bones famílies de Barcelona*. (10) Només de començar citen el sociòleg Guy Rocher: «L'elit comprèn les persones i els grups que, atès el poder que detenen o la influència que exerceixen, contribueixen a l'acció històrica d'una col·lectivitat, ja sigui per les decisions que prenen, ja per les idees, els sentiments i les emocions que expressen o simbolitzen». (11) Dues pàgines més endavant llegim: «Entre les elits hi ha comunitats d'interessos i també comunions d'índole més psicològica o més personal: similitud d'idees o de mentalitats com a conseqüència d'uns orígens socials comuns, d'una mateixa educació, de llaços d'amistat, de parentius, de vincles matrimonials, d'intercanvis de favors, etcètera. Aquests vincles personals sostenen i reforcen les comunitats d'interessos entre les elits». (12) I encara una tercera cita: «Els valors de la família no són una propietat en exclusiva de les elits, evidentment, però sense una bona estructura de parentiu aquestes elits no existirien com a tals». (13)

És evident que Albert de Quintana i Combis formava part de l'elit baixempordanesa de final del segle XIX, i que el seu parent li obrí les portes de la revista. Del primer matrimoni de Quintana,

Un detall del jardí de la torre Vergés-Barris.

amb Pompeia Serra i Padrosa, en varen néixer quatre fills; del segon, amb Oriola Serra i Padrosa, la seva excunyada, en va tenir tres més, el més petit dels quals, Albert, esposà Júlia Vergés i Barris, germana de Joan Vergés i Barris, empresari surer i editor de la revista *Emporium*.(14)

Raons estètiques

El 1905 se celebrà a Palafrugell la Festa de la Bellesa, proposada, incentivada i pagada per Joan Vergés i Barris. Després va aparèixer la revista *Emporium*, de la qual s'editaren tretze números, entre el juliol de 1905 i el febrer de 1906. En la majoria de números, i sobretot en el primer, s'hi poden llegir afirmacions programàtiques i contundents que ens mostren un desig freturós de ser moderns, de trencar amb el passat, però també unes expressions clarament arcaiques i uns ideals propis del romanticisme més tronat.

Així, Felip Pedrell proclamava: «Un lleveig fresc i pur passa per nostre pàtria, i tots els esperits joves i generosos desperten de sopte sacudint-se l'ensopiment d'una llarga i tenebrosa nit de post-tració. Enlluernats per mil lluminades que brillen com voliors d'estrelles al cel, oviren el món, l'home, l'art i la terra somniadora baix un aspecte decisiu en la historia del geni de nostra raça. Buscant ses vies i commoguts per un entusiasme sant, exhalent els aflaires de sentiment religiós i ls torrents de patriotisme en himnes, odes i ditirams de desconeguda bellesa. [...] La sinceritat i la veritat han entrat en la vida de l'art, i per xó avui els nostres poetes [...] viuen com artistes pera cantar com homes, se senten músics i poetes per aquella harmonia sobre-natural que converteix en cant l'estat de les ànimes...»(15)

O Joan Linares Delhom ens pot sorprendre amb un manifest modernista on llegim perles com ara: «Diu Teodor Roosevelt, actual president de la gran República dels EE.UU. d'Amèrica, en son llibre *L'ideal Americà*, que'ls homes incapaços de comprendre que un poeta pod fer molt mes pera son pais que no pas el propietari d'una

fàbrica de claus, pertanyen a la categoria dels ciutadans nocius a l'engrandiment i prosperitat de la nació. I nosaltres els enamorats de la vida, els que per un sol vers, per una plana de prosa, per unes notes musicals i per qualsevol manifestació de Bellesa donariem de bon grat tots els diners del mon; nosaltres que sommiem un Empordà fill directe de la vella Grècia, alcem els cors!...»(16)

I així podríem continuar, amb textos ampul·losos, apassionats, engrescadors, que barregen amb un ímpetu fora mida i una ingenuïtat desbordant lectures, influències, matisos, ideals i objectius. Hi sovintegen expressions que Milà i Fontanals ja hauria considerat caduques al costat d'afirmacions que Eugeni d'Ors podria considerar com a seves. En el fons, i encara que no els plagués, eren representatius del romanticisme: «Dos conceptes –dues premisses operatives– són fonamentals en el romanticisme: la capacitat de simbolitzar atorgada a la imaginació del poeta i l'afirmació rotunda de la modernitat». (17) S'alimentaven del romanticisme en tots i cada un dels seus aspectes, però es volien modernistes, sabien que hi havia aquests moderns i calia caminar en la seva direcció. Jaume Vallcorba(18) parla, en estudiar el noucentisme, dels contactes entre felibratge i Renaixença i demostra que els primers símptomes del nou ideari mediterrani de procedència francesa, que es poden relacionar amb el noucentisme, són els dibuixos i textos realitzats per Joaquim Torres-García el 1901. El número 2 (20/4/1901) del periòdic palafrugellenc *La Crònica* –abans de catalanitzar-se sota l'empara de Vergés i Barris, i darrere del qual hi tomem a trobar Linares Delhom– comença amb un editorial titulat «La aliança latina», que, entre els tòpics del moment, sembla seguir les propostes de Moréas i de l'Action Française de Maurras. A petita escala, amb tots els matisos necessaris, és el mateix ideari de què parla Vallcorba. Ja hem vist com acaba el text citat de Linares, que recorda força aquest fragment d'una glosa de Xènius titulada, precisament, «Emporium» (19/1/1906): «tot el sentit ideal d'una gesta redemptora de Catalunya podria reduir-se avui a descobrir el Mediterrani».

I és en aquest magma d'intensitat creativa, d'obertura de camins, de recerca de mestres, on va aparèixer el poema d'Albert de Quintana. Intentar determinar per què Linares va triar aquest i no un altre del mateix autor és entrar en el terreny de la més pura i radical hipòtesi. Tot i això, pensem que sí que hi podria haver una raó, que encaixaria perfectament amb el tarannà d'aquell jovent de principi del segle XX. El poema escollit, «Al Castell del Montgrí», havia estat publicat el 1868 a la *Revue des Langues Romanes*, publicació d'inspiració felibre. Es tracta d'un poema de 48 versos alexandrins amb cesura (7+7), agrupats en sis octaves reals, la mateixa forma estròfica que l'*Oda a la Pàtria*, d'Aribau, excepte en el fet que Aribau optà per la rima abraçada, mentre que Quintana preferia els apartats. També n'imita el tema, que és el primer de la temàtica que defineix els Jocs Florals: la Pàtria, és a dir, «el tema preferit: els autors es lliuraven a les evocacions, entre teatrals i nostàlgiques,

Accés al jardí de la finca.

Albert de Quintana i Serra i Júlia Verges i Barris
el dia del seu casament, el 10 d'octubre de 1898.

del passat esplendorós de la pàtria o de les opressions que havia sofert». (19) El to, en canvi, no devia ser gens del gust dels joves lletraferits palafrugellencs. No podem obviar una altra raó que devia considerar Linares en triar-lo: la localització. Era un poema de temàtica local, que es podien sentir proper, seu, però al mateix temps aplicable a tot Catalunya, i, pel fet que havia estat publicat pels felibres, una mica més cosmopolita que no pas d'altres textos. En certa manera, doncs, reunia alguns dels requisits programàtics que Linares exposava al primer número de la revista:

«Som Empordanesos, i per l'Empordà volèm tota sort de benaurances.

»Som Catalans, i pera Catalunya volèm tot lo que li pertoca: el fruit de la seva personalitat lliure de trabes i tiranies forasteres.

»Som Humans, i pera tota la Humanitat, volèm el regnat de la pau i de l'amor.» (20)

Conclusions

Per què la revista *Emporium* publicà el poema «Al castell del Montgrí» d'Albert de Quintana? Som conscients que la resposta que hem donat potser és excessiva per la trivialitat de la pregunta; que n'hem fet un gra massa, vaja. Fins i tot pot semblar excessiu si llegim l'article no com una resposta a un succés molt concret, sinó com l'explicació d'un símptoma. Vull dir, en definitiva, que el fet que la revista palafrugellenca publicués un poema d'Albert de Quintana és d'una importància seriosament discutible, essencialment prescindible, tant en l'àmbit de la literatura catalana com en el de la història local. En canvi, sí que em sembla més interessant veure-hi, en aquesta publicació, un exemple concret del que passava en algunes terres gironines –les més progressistes i modernes– al tombant del segle XIX i principi del XX.

La Renaixença també va arribar a les terres gironines, i hi va deixar una petjada prou sòlida. En el moment en què els plantejaments del moviment començaren a anar de baixa (diuen que es podria posar com a data terminal el 1877, en què Verdaguer i Guimerà van ser premiats als Jocs Florals –i Quintana ja havia deixat d'escriure–), els lletraferits baixempordanesos van perdre una mica el nord: l'alè de Mistral continuà bufant, quasi imperceptible; els tòpics més tronats del romanticisme s'entaularen a casa dels poetes mediocres i petitburgesos –aquells que eren escriptors de cap de setmana, segons deia Pla–; les novíssimes influències franceses van treure el nas en algunes zones –sures, especialment, pel seu tracte comercial amb França–; tot plegat acabà fent un sofregit d'aquells que retomen, que són de mal pair, alguns per excés de ceba, d'altres de sal, d'altres de tomata, d'altres per massa foc i d'altres, encara, per poc. I així va continuar fins que no va arribar un cuiner de pedigrí a posar-hi ordre i a redactar les receptes exactes: Eugeni d'Ors. Però quan això s'esdevingué, Albert de Quintana ja havia traspasat. Ara fa uns cent anys.

Xavier Xargay i Oliva és professor de secundària.

Notes

1. XARGAY, Xavier: *Escriptors a Palafrugell o ruta planera per les seves vides, obra i miracles, de 1880 a 1936*, Quaderns de Palafrugell, núm. 7, Ajuntament de Palafrugell i Diputació de Girona, 1999.
2. XARGAY: *op. cit.*, p. 57-58.
3. *Emporium*, núm. 4 (15 de setembre de 1905), Imp. Joanola i Ribas, Palafrugell.
4. VICENS i VIVES, Jaume; LLORENS, Montserrat: «Industrials i polítics (segle XIX)», dins *Història de Catalunya. Biografies catalanes*, vol 11, Ed. El Observador de la Actualidad, 1991, p. 65-66.
5. HERNANDEZ i BAGUÉ, Santiago: *Palafrugell i el suro*, Quaderns de Palafrugell, 11, Ajuntament de Palafrugell i Diputació de Girona, 2002, p. 22 i 24.
6. *El Distrito*, núm. 22 (3 de juny de 1894), Palafrugell - la Bisbal.
7. RAFANELL, August: *La il·lusió occitana*, Quaderns Crema, Barcelona, 2007.
8. RAFANELL: *op. cit.*, p. 588.
9. RAFANELL: *op. cit.*, p. 160.
10. CULLELL, Pere; FARRÀS, Andreu: *L'oasi català. Un recorregut per les bones famílies de Barcelona*, Ed. Planeta, Barcelona, 2001.
11. ROCHER, Guy: *Introducció a la sociologia general*, Herder, Barcelona, 1978, p. 521.
12. FARRÀS i CULLELL: *op. cit.*, p. 18.
13. *Ibidem*, p. 24.
14. Molt clar i concís és Santiago Hernández i Bagué (*op. cit.*, p. 138-139) en tractar el tema de les relacions socials: exposa una llista de relacions familiars, endogàmiques, que acaba amb un paràgraf prou llarg dedicat a la família Vergés i Barris.
15. PEDRELL, Felip: «Amunt! Amunt!», *Emporium*, núm. 1 (22/7/1905), p. 4-5.
16. LINARES DELHOM, Joan: «Enlaire els cors», *Emporium*, núm. 1 (22/7/1905), p. 6.
17. CARBONELL, Antoni; ESPADALER, Anton M.; LLOVET, Jordi; TAYADELLA, Antònia: *Literatura catalana. Dels inicis als nostres dies*, Ed. Edhasa, 1988, p. 276.
18. VALLCORBA, Jaume: *Noucentisme, mediterraneisme i classicisme. Apunts per a la història d'una estètica*, Quaderns Crema, Assaig Minor, Barcelona, 1994.
19. CARBONELL, ESPADALER..., *op. cit.*, p. 290.
20. LINARES DELHOM, Joan: «Presentació», *Emporium*, núm. 1 (22/7/1905), p. 1.